

Érzékenységet sértenek: tiltott könyvek

A könyvek világában járatos emberek között legendák terjednek szájról szájra sötét könyvraktárak „hátsó” polcain eltemetett könyvekről, amelyek évek, évtizedek óta várnak arra, hogy betölthessék hivatásukat: az értő olvasó kezébe kerülve feltárják lapjaikat, felfedve mindazt, ami bennük írva vagyon...

Ezek a legendák — kevésbé fennköltén mondhatjuk ezeket pletykáknak is — legtöbbször hallomáson alapulnak, és igen kevés igazságot tartalmaznak. Mit tegyen hát az, aki az igazságra kíváncsi? A megoldás meglehetősen egyszerű: meg kell kérdeznie azt, aki tudja a választ.

— **Vannak-e betiltott könyvek a könyvterjesztő vállalatok raktáraiban?** — kérdezem Paál Rózsát, a Kiadói Főigazgatóság helyettes főigazgatóját.

— Egyre inkább azt mondhatom, hogy csak voltak — mondja. — Például forgalomba hozták Kunderának a Tréfa című művét, amely valamikor a hatvanas évek végén került be a zárt raktárba, egész egyszerűen azért, mert Kundera disszidált Csehszlovákiából, és az itteni terjesztés sértette volna a Csehszlovák Szocialista Köztársaságot. Azután itt van — remélem már nem sokáig — Illyés Gyulának a Szellem és erőszak című műve, amely 1978-ban került oda. Az Illyés-kötet akkor külpolitikai érdekeink vélhető sérelme okán nem került a könyvesboltokba. Azt is meg kell mondanom, hogy nem az alkotó beleegyezésével, de beletörődésével. Azután ugyancsak ilyen okoknál fogva került erre a sorsra Borsányinak a Kun Bélája, a Pergőtűz című kötet és hirtelenében nem is tudok többet mondani.

— **Ez nem nagy számú könyv, bár azt hiszem, az ilyen esetekből egy is több a kelletnél. Az olvasóközönség mégis jóval nagyobbban hiszi ezeknek a műveknek a számát.**

— Igen, néha futótűzként elterjed könyvekről, hogy betiltják őket. Hogy ez most ügyes üzleti fogás, vagy burkolt propaganda, nem tudom, de mindenesetre mi is időnként elképedve halljuk a pesti utcán járva, ismerősöktől, barátoktól: „Igaz, hogy X. Y. művét betiltottátok?” Nem igaz. Amit a közvélemény betiltásként ismer, az valójában kétféle esetet jelent. Az egyik a politikai okok miatt nem terjeszthető könyvek esete. A másik esetben a könyvben érintett szereplő kezdeményezi bírósági úton a könyv forgalmazásának megtiltását. A bíróság azután eldönti, hogy jogos-e a kérés, de a döntésig mindenképpen felfüggesztik a könyv forgalmazását. Ilyen volt Holdosi József Kányák című családragényének az ügye, ahol a család tiltakozott. A pert Holdosi megnyerte.

— **Igen, és a kötet újra forgalomba került. De addig ez is úgy terjedt el: lám, ezt is betiltották.**

— Egy ilyen dologra emlékszem, bár ez nem is került bíróság elé. Friderikus Sándornak a Ha(l)lhatatlan interjúim kötetében szerepelt olyan beszélgetés, aminek közléséhez a riportalany nem járult hozzá. Ez szerzői kiadás

volt, és a szerzőnek ezt a beszélgetést ki kellett hagynia a kötetből.

— **Ezek érthető emberi — és persze jogi — szempontok. Ha ezeket az eseteket leszámítjuk, úgy látszik, nem sok a valóban betiltott könyv.**

— Nem sok, ezt nyugodt lelkiismerettel mondhatom, és többségében külpolitikai megfontolásokból.

— **Ezek szerint van olyan könyv is, ami más okból nem került forgalomba?**

— Igen, Eörsi István könyvét, a Különreményt 1972-ben adták ki, de még mindig a könyvterjesztők raktárában van. Biztosan lehettek ennek aktuális politikai, az alkotót megítélő okai, de én nem ismerem a tényleges körülményeket, ez annyira régen volt, én még nem is itt dolgoztam akkor. Az a kevés zárolt könyv mégis döntően külpolitikai okok miatt nem került forgalomba.

— **Illyés Gyula kötetével nem történt semmi jóvátehető, mert hiszen megvan mind a 26 000 példány és forgalomba kerülhet. A Pergőtűz, ami a dokumentumfilm-sorozat szöveggénye, feltehetőleg sikeres könyv lett volna. A televíziós és mozivetítések utáni közönségvisszhang legalábbis ezt mutatta. A Pergőtűz azonban már nem hozható forgalomba, mert bezúzták a példányokat. Nem volt ez elhamarkodott intézkedés?**

— Azt hiszem egyetlen felelős ember nem mondja azt, hogy Illyés Gyulát be szabad zúzni. Az ő kötete meg is maradt, és ugyanez a sorsa tulajdonképpen Eörsi kötetének is. A Pergőtűz kicsit más, az végeredményben egy filmszöveggény, ami kevésbé igényes kivitelben jelent meg, rotációs papíron, puha kötésben, 60 000 példányban. Maga a tárolás is nagyon sokba kerül, tehát ilyenkor a kiadónak el kell döntenie, hogy mi a számára kedvezőbb megoldás. Abban a kötetben — ugyancsak a memóriámra támaszkodom — nem annyira a szöveggel voltak problémák, hanem a képanyaggal. Teljesen más ám, ha egy kép a televízióban lefut és a néző egy pillanatig látja, vagy ha könyvben jelenik meg, ami állandóan újralapozható. Voltak benne olyan képek, amelyek még most is jogosan érzékenységet sértenek.

— **Kik döntenek el, hogy egy könyv nem terjeszthető?**

— Ez legtöbbször a felsőbb politikai vezetéstől induló szándék.

— **Amikor a beszélgetésre ké-**

szültem, az egyik feltételezésem az volt, hogy ezekről a könyvekről valamikor döntöttek, és azután elfelejtették őket. A viszonyok ezután alakulhattak úgy, hogy ma már esetleg terjeszthetők lennének, az illetékesek nem emlékeznek rájuk, tehát nem is foglalkoznak velük.

— Erre rögtön mondok egy elenpéldát, hiszen a korrekciók időszakát éljük. Valamikor a hetvenes évek elején nem kapta meg a terjesztési engedélyt, pontosabban azt hiszem, már a boltokból lett visszavonva Sik Endrének Vihar a levelet című emlékirata. Ezt a kötetet a Zrínyi Kiadó most megjelenteti úgy, hogy a megmaradt példányokat bocsátja ki átárazva. Mint a Kundera-kötet, ez is arra példa, hogy természetesen ezeket a kiadványokat azért nem felejtjük el teljesen.

— **Olyan könyvekről beszélgetünk, amelyeket kinyomtattak, tehát kiadjuk korábban kapott engedélyt a megjelenítésre. A könyvek átfutási ideje alatt megváltozott a politikai helyzet?**

— Nem erről van szó. A kiadói önállóság nem új gyakorlat, hanem több évtizedes. A Kiadói Főigazgatóság engedélyezési eljárása nem kéziratok alapján történik. A kiadók eljuttatják a tervezett könyv lektori, szerkesztői jelentéseit hozzánk, és ennek alapján kapják meg az engedélyt. Egy Illyés-kötet megjelenését persze hogy engedélyezzük. Tehát nem a helyzet változik az átfutási idő alatt, hanem a kész könyvről derül ki, hogy olyan dolog van benne, ami a szerkesztői jelentésből nem derült ki. A Pergőtűznél például, mint mondtam, nem a szövegrészszel, hanem a képekkel volt probléma, ez pedig csak a kész könyvben érzékelhető. Hogy az illetékes felsőbb vezetés a nyomdai munkálatok során hogyan szerez tudomást azokról a mozzanatokról, amik miatt egy könyv forgalomba hozatalának a megtiltását kezdeményezik, hát, ez az ő dolga...

— **Az önálló kiadói joggal rendelkező kis kiadók számának növekedése megnöveli annak esélyét, hogy gyakrabban kell majd megtagadni a terjesztési engedélyt?**

— Azt remélem, hogy a kiadói felelősségérzet növekszik meg, és nem kényszerülünk ilyen intézkedésre. Ha mégis sor kerülne ilyesmire, csak bírósági úton lehet majd a terjesztésből kivonni.

— **Szó volt róla, a felső vezetés-től indulnak ki ezek a kezdeményezések. Elképzelhető, hogy ugyanonnan kiindul majd a kezdeményezés a tiltás feloldására? Számíthatunk „perújrafelvételre” az Illyés-kötet esetében?**

— Pontosan erről van szó, onnan indult ki az, hogy foglalkozunk a dologgal, s kerüljön ki ez a kötet a boltokba. Nyilvánvaló, hogy előbb-utóbb kikerül, de időpontot nem tudok mondani.

Kiss J. Attila